

Історія медицини та охорони здоров'я
**ПРОБЛЕМА ВЕНЕРИЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕРЕД ВІЙСЬКОВИХ
ХАРКІВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У XVIII – НА ПОЧАТКУ XX СТ.**

*Альков В. А., канд. іст. наук,
ст. викл. кафедри суспільних наук
Харківського національного медичного університету*

Поширення венеричних хвороб серед військових завжди було головним боєм командування і місцевих чиновників. Ці хвороби призводили до падіння боєздатності армійських підрозділів, а у випадку контактів з місцевим населенням – до справжніх епідемій. Це викликало занепокоєння суспільства й медиків.

Ще з XVIII ст. в місцях формування підрозділів і постою вояків – передмістях Харкова – внаслідок скупченості рекрутів та місцевого населення виникали спалахи епідемій венеричних захворювань. Тому не дивно, що ліжок у венеричному лазареті було розгорнуто більше, ніж у губернській лікарні [7, С. 129]. Сифіліс нерідко заносився до населених пунктів по поверненні з військової служби. Поширювався він солдатами в місцях їх квартирування – головно Чугуєві та Балаклеї [5, С. 37, 52]. Це призводило до страшних наслідків. Виразки на тілі одного з солдатів, що лікувався в Чугуївському та Сумському лазаретах, були настільки глибокі, що сягали кісток. Їжа та ліки внаслідок руйнування тканин проходили носом. Солдата визнали непридатним до фронтової служби. А це спровокувало скаргу військового начальства на якість лікування [3, Ф. 12. Оп. 1. Спр. 224. Арк. 5-7, 9]. 1841 р. в селах Богодухівського повіту з 205 обстежених 184 були хворі. У с. Колонтаївці хворі були взагалі всі жителі. Навіть досвідчені лікарі були налякані та вражені великою кількістю форм переродження хвороби та страшними наслідками. Усе пояснювалось просто. Хвороба виникла, коли в 1825-1827 рр. в повіті квартирував кавалерійський полк. Хворіло вже не перше покоління, тому це вже не вважалось жителями хворобою [3, Ф. 12. Оп. 1. Спр. 9. Арк. 15-16]. Йшли роки, але ситуація не покращувалася. Наприклад, у сл. Хухрі біля м. Охтирки квартирувала ремонтна команда, солдати якої часто потрапляли до лікарні з венеричними захворюваннями. Туди задля огляду підозрілих жінок був направлений лікар [3, Ф. 12. Оп. 1. Спр. 1125. Арк. 2]. 1861 р. солдати в загальній кількості венеричних хворих у губернській лікарні більшості не складали, хоча й являли собою значну частину пацієнтів, десь третину [3, Ф. 12. Оп. 1. Спр. 1477. Арк. 8-10, 150]. Але саме вони були джерелом.

Послугами публічних будинків, які з'явилися в Харкові в 1840-х рр., послуговувалися найчастіше військові [1, С. 28]. Наприкінці XIX ст. таких закладів у місті було понад 20 [3, Ф. 52. Оп. 1. Спр. 336. Арк. 3-12, 14-20], тоді ж, за переписом 1897 року, у Харкові налічувалось 225 повій та навіть 3 жиголо [8, С. 226]. І це тільки вершина айсбергу. У ті самі роки харківська поліція щомісяця затримувала за підозрою в проституції від 300 до 700 жінок, які страждали на венеричні захворювання [7, С. 136]. Це не дивно, адже попит на платну любов зростав під час присутності в місті великої кількості військових

частин [6, С. 66]. На той час проституція розглядалась дослідниками явища як результат невідповідності між статевим потягом та можливістю вступу до шлюбу [2, С. 9], що ми й маємо в даному випадку. Дома терпимості відвідували не тільки нижні чини, а й навіть офіцери, у тому числі козачі [3, Ф. 179. Оп. 1. Спр. 19. Арк. 75], відомі своєю суворою моральністю та підтримкою традиційних цінностей. Як наслідок цієї ситуації, борделі звинувачувалися військовим начальством у виводі з ладу «сотень російських воїнів» шляхом зараження венеричними хворобами [3, Ф. 52. Оп. 1. Спр. 549. Арк. 26]. Було це напередодні Першої світової війни, у 1914 р. За таких умов венеричні відділення губернської земської лікарні не могли забезпечити допомогою всіх, хто звертався. 1912 р. було зареєстровано велику кількість відмов, а 1913 р. було ще й проведено скорочення кількості ліжок [4, С. 11].

Офіцери частин, дислокованих у Харкові – Тамбовського, Воронізького та Пензенського полків, а також командири 10-го армійського корпусу й 10-ї піхотної дивізії щиро обурювалися тим, що до шинків поряд із казармами, у яких проводили вільний час їх солдати, власники допускали повій, адже це призводило до зараження вояків сифілісом. Поліція, реагуючи на вимоги, намагалася завадити, але помітного успіху не домоглася [3, Ф. 52. Оп. 1. Спр. 229. Арк. 63, 114-115; Спр. 324. Арк. 15, 20-21; Спр. 363. Арк. 27.; Ф. 179. Оп. 1. Спр. 34. Арк. 57-58].

Громадськість ставилася до проституції як до злочину, хоча формально нічого незаконного в ній не було ще з середини ХІХ ст. Міська влада поділяла цю думку, всіляко й явно зумисно заважала роботі публічних будинків, реагуючи на скарги городян. Іноді це робилося в розріз із законом [1, С. 23-32]. Військова влада була вмотивована ще сильніше. Після початку Першої світової війни закриття легальних публічних будинків пояснили військовою необхідністю. 4 листопада 1916 р. Головний начальник Київського військового округу циркуляром наказав харківському губернатору «без зволікань закрити всі публічні будинки, що існували в губернії». Усі заклади були оперативно закриті, а їх приміщення передані військовим частинам [3, Ф. 3. Оп. 285. Спр. 658. Арк. 3-16]. Так проблему було подолано, принаймні в організованому вигляді.

Отож, поширення венеричних хвороб являло собою серйозну проблему для військових частин, розквартированих на теренах Харківської губернії. Кількість хворих військових була непропорційно високою, а від них інфекція передавалася місцевому населенню, що мало нищівні наслідки в рамках цілих населених пунктів. Дещо обмежити проблему вдалося шляхом ліквідації публічних будинків в губернії, але вона ще тривалий час продовжувала бути гострою.

Використана література

1. Альков В. А. Реакция местной власти и общества на негативные проявления модернизации: проблема проституции в крупном городе Российской империи кон. ХІХ – нач. ХХ в. (на примере г. Харькова) / В. А. Альков // Нравственные императивы в праве, образовании, науке и

культуре : Материалы Международного молодёжного форума (г. Белгород, 16-17 мая 2013 г.). Ч. II. – Белгород : БУКЭП, 2013. – С. 23-32.

2. Блох И. История проституции / И. Блох. – СПб.: «Рид»; «АСТ-ПРЕСС», 1994. – 544 с.

3. Державний архів Харківської області.

4. Краткий обзор деятельности Харьковской губернской земской больницы за время с 1865 – 1916 г. (составленный по отчётам больницы). – Харьков : Печатня С. П. Яковлева, б. г. – 40 с.

5. Отчёты медицинский, ветеринарный и земского медицинского склада по Змиевскому уезду за 1899 год. – Харьков : Тип. Зильберберг, 1900. – 163 с.

6. Парамонов А. Харьковская проституция – история без морали / А. Парамонов, И. Можейко // Неизвестный Харьков / [О. Ю. Адам, А. А. Винтрович, Н. В. Катрунова, К. Э. Кеворкян и др.]. – Харьков : ОАО «Книжная фабрика им. Фрунзе», 2006. – 270 с.

7. Робак І. Ю. Історичні умови організації та специфіка розвитку охорони здоров'я в Харкові (XVIII – початок XX ст.) : дис. ... доктора іст. наук : 07.00.01 / Робак Ігор Юрійович. – К., 2009. – 438 с.

8. Харків. Збірник архівних документів і матеріалів / [гол. ред. С. І. Посохов; упорядники Л. М. Момот, О. С. Гнезділо, Л. П. Добреля, Т. В. Чернявська]. – Харків : Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2004. – 320 с.